ЄС, як-от Україна; 6) це надає синергетичного ефекту розвитку нової стратегії для Європи, сприяючи пошуку вищих якостей європейських культурних цінностей і надаючи реальні можливості митцям Україні брати участь у цьому процесі.

Використані джерела та література:

1. Зернецька О. В. Створення диджитального єдиного ринку для Європи (цивілізаційний прорив) // UA Foreign Affairs. 2017. № 7. С. 40-44.
2. Communication from the Commission to the European Parliament, to the Council of Europe, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A Digital Single Market Strategy for Europe 6.05.2015 [Електронний ресурс] // EUR-Lex : [сайт]. URL:http://g8fip1kplyr33r3krzx5b97d1.wpengine.netdna-cdn.com/wp-content/uploads /2015/04/Digital-Single-Market-Strategy.pdf (дата звернення 16.03.2016)
3. Digital Single Market [Електронний ресурс] // European Commission : [сайт]. URL: http://ec.europa.eu/priorities/digital-single-market/en (дата звернення 15.05.2016)
4. Why we need a Digital Single Market [Електронний ресурс] // European Commission : [сайт]. URL: https: //ec.europa.eu/digital-single-market/sites/digital-agenda/files /digital_single_market_factsheet_final_20150504.pdf (дата звернення 20.05.2016)
5. Investir dans la créativité: célébration des 25 ans du programme MEDIA au Festival du film de Cannes [Електронний ресурс] // Commission européenne: [сайт]. URL: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-1708_fr.htm?locale=FR (дата звернення 16.03.2016)
6. Cineuropa [Електронний ресурс]. URL: http://cineuropa.org (дата звернення 22.08.2017)
7. Ukraine joined EU Creative Europe programme [Електронний ресурс] // Урядовий портал : [сайт]. URL: www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=248643501 (дата звернення 18.08.2017)
8. Creative Europe Desk Ukraine [Електронний ресурс] // Креативна Європа : [сайт]. URL: ce.desk.ukraine@gmail.com (дата звернення 8.10.2017)

УДК 94 : 008 (477 + 430) «1990»

Солошенко В. В.

ГЕТЕ-ІНСТИТУТ В УКРАЇНІ ЯК ДІЄВИЙ ЧИННИК КУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У 90-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті проаналізовано діяльність Гете-Інституту в Україні як важливого чинника культурної взаємодії у 90-х рр. ХХ ст. Розкрито основні напрями роботи установи, окреслено здобутки і плани на майбутнє. Показано, які напрями співробітництва є затребуваними в Україні і корисними для зміцнення двостороннього співробітництва у сфері культури. Виокремлено проблеми, які дещо ускладнюють міжкультурний діалог.

Ключові слова: *Гете-Інститут, Україна, Німеччина, сфера культури, співробітництво.*

Солошенко В. В. Гете-Институт в Украине как действенный фактор культурного взаимодействия в 90-е годы ХХ века. В статье проанализирована деятельность Гете-Института в Украине как важного фактора культурного взаимодействия в 90-е гг. ХХ в. Раскрыты основные направления работы учреждения, определены достижения и планы на будущее. Показано, какие направления кооперации востребованы в Украине и полезны для укрепления двустороннего сотрудничества в

сфере культуры. Выделены проблемы, которые несколько затрудняют межкультурный диалог.
Ключевые слова: *Гете-Институт, Украина, Германия, сфера культуры, сотрудничество.*

Victoria Soloshenko. The Goethe-Institut in Ukraine as an effective factor of cultural cooperation in 90's of XX century. The article analyzes the Goethe-Institut's activity in Ukraine as an important factor of cultural cooperation in the 90's of the XX century. The main activities of the institution are revealed, the achievements and plans for the future are outlined. It is shown which spheres of cooperation are demanded in Ukraine and are useful for strengthening bilateral cooperation in the field of culture. The problems which complicate the intercultural dialogue are highlighted.
Keywords: *The Goethe-Institut, Ukraine, Germany, sphere of culture, cooperation.*

Українсько-німецьке культурне співробітництво сягає глибини віків. Особливого розвитку воно набуло в 90-х рр. XX ст. в умовах становлення і розвитку об'єднаної Німеччини і незалежної України. Культурні зв'язки між Україною та Федеративною Республікою Німеччиною базувалися на укладеній у лютому 1993 р. Угоді про культурне співробітництво, яка набула чинності в липні 1993 р. [1]. У документі зазначалося, що виходячи з переконання, що культурний обмін сприяє співробітництву між народами, а також розумінню культури, духовного життя і життєвого укладу народів, договірні сторони прагнутимуть до поширення взаємних знань про обидві країни, розвиватимуть культурне співробітництво в усіх галузях та на всіх рівнях.

Українсько-німецьке співробітництво в освітньому секторі теж має певну традицію. Про українську культуру в Німеччині у XX ст. дбала діаспора, про що свідчить власний досвід українських студентів, які навчалися в німецьких університетах. Найкращими прикладами цьому були діюче у 1922-1926 рр. Німецько-українське товариство у Берліні, з 1926 до 1944 рр. в Берліні діяв Український науковий інститут, який займався дослідженням України і національною пропагандою, з 1945 р. в Мюнхені діє Український вільний університет [2]. Після другої світової війни в обох німецьких держав було започатковано партнерство з різним ступенем інтенсивності з українськими вищими навчальними закладами.

Проблема діяльності Гете-Інституту в Україні є недостатньо дослідженою. До неї зверталися українські вчені-германісти А. Кудряченко у монографії «Європейська політика Федеративної Республіки Німеччини (1970-1991)» [3]; В. Солошенко, яка у дисертаційній роботі, окрім інших важливих сфер двостороннього співробітництва, висвітлила українсько-німецькі відносини в сфері культури, аналізуючи діяльність тоді нової для України німецької установи – Гете-Інституту [4]. У свою чергу, до цієї проблеми зверталися й інші вітчизняні дослідники. Так, М. Яцишин вказував на те, що з часу заснування на українських теренах Гете-Інститут посідав важливе місце в українсько-німецькому культурному співробітництві [5]. М. Макаревич слушно назвав німецький культурний центр посланцем німецької культури [6, с. 50].

Гете-Інститут відіграв важливу роль у розширенні культурного співробітництва між Німеччиною і Україною в 90-х рр. XX ст. Представництво Гете-Інституту в Києві почало роботу з липня 1993 р. Його штат на початковому етапі роботи налічував 31 співробітника. Завданням Гете-Інституту, як й інших 143-х Гете-Інститутів у 78 країнах світу, є сприяння обміну між Німеччиною та іншими країнами в галузі культури, а також підтримка німецької мови за кордоном. Задля здійснення цієї мети інститут співпрацює з такими місцевими партнерами, як театри, музеї, спілки митців, університети, школи, бібліотеки [4].

Лише за перші роки роботи цієї установи в Україні вдалося зробити немало у сфері міжнаціонального співробітництва. Варто зазначити, що програми Гете-Інституту та їх безпосередня реалізація стали невід'ємною частиною культурного життя України.

З 1993 р., відколи Україна увійшла в сферу діяльності Гете-Інституту, в ньому, як і в інших закордонних інститутських представництвах, працювали три основні відділи: бібліотека, мовні курси, програмний відділ [4].

Бібліотека – своєрідний інформаційний центр про Німеччину. Тут можна отримати літературу з різних галузей знань. Для користування пропонувалися понад 3000 книжок, періодика, відеокасети, компакт-диски та аудіокасети з німецькою музикою, ПК. Крім всього вище згаданого, Гете-Інститут у Києві спільно з українськими бібліотеками проводив семінари підвищення кваліфікації для бібліотекарів.

Мовний відділ вів мовні курси та займався розширенням педагогічних зв'язків, тісно співпрацював зі школами, університетами, спілками вчителів німецької мови.

Між Україною і Німеччиною постійно здійснювалися обміни викладачами вищих навчальних закладів. З часу заснування Національного університету Києво-Могилянська академія у серпні 1992 р. мюнхенський професор Р. Пітш по декілька тижнів на рік викладав тут філософію і теологію. На знак особливого визнання його призначено професором філософії академії. Символічно і те, що Пітшу було запропоновано проголосити урочисту промову на святкуванні початку нового 1994/1995 навчального року. Професор Р. Пітш – виняток серед німецьких науковців, які займалися Україною, оскільки він поряд з російською мовою вільно володіє українською. Пітш очолював Академію наук і мистецтв у Мюнхені, а з початку 90-х рр. активно цікавився і займався Україною. Його особливу увагу привертали українсько-німецькі взаємини [7].

Варто зазначити, що Україна і нині не має державної установи, яка б гідно представляла країну, її історію, мову і культуру у ФРН та інших країнах світу. Прикрим є і той факт, що важливі справи державної ваги подекуди ініціюються лише громадськими діячами. Так, у західнонімецькому м. Зіген працює німецько-українське товариство зігенського університету, яке було створено на початку 90-х рр. XX ст. за ініціативою українця, доцента місцевого університету Й. Сірки. У 1991 р. німецько-українське товариство налічувало 50 чоловік. До складу цього об'днання увійшли і ті

українці, які мешкали у близьких до Зігена містах і селах, решта в товаристві – німці. Створюючи об'єднання, Й. Сірка орієнтувався саме на них. Йому було дуже прикро, що «люди цієї країни, як правило, про Україну навіть не чули». Він розповідав своїм вихованцям про Україну, читав вірші українських класиків. Згодом німецько-українське товариство почало співпрацювати з Ужгородським університетом, німецькі гості приїздили в Україну, щоб познайомитись з країною та її звичаями. «Вони переконались, що Україна на світі є, є на світі чудовий народ – українці. Й. Сірка впевнений, що віднині в Зігені вже ніхто не назве українця росіянином чи німцем». Зігенський та Ужгородський університети співпрацювали також у галузі освіти, німці охоче відгукнулись на пропозицію допомогти у вивченні німецької мови. В свою чергу зігенські студенти опановували українську, в чому їм допомагав викладач зігенського університету, українець Й. Сірка [4].

Важливо підкреслити, що ще у червні 1993 р. між Україною і ФРН було укладено Угоду про направлення німецьких викладачів у навчальні заклади України. Як підкреслювалось в Угоді, «Уряд України, бажаючи зробити внесок у збереження культурної і національної самобутності німецької меншини в Україні, а також у справу вивчення німецької мови і викладання німецькою мовою спеціальних дисциплін шляхом направлення в навчальні заклади України німецьких викладачів, переконані в тому, що глибше знання німецької мови і культури в Україні буде цінним внеском у подальше зміцнення культурних зв'язків між двома державами» [8].

Договірні сторони домовились про сприяння направленню викладачів та фахівців з методики викладання німецької мови. Уряд ФРН надавав Уряду України послуги експертів-консультантів і експертів-кураторів, які консультували з усіх питань викладання німецької мови і брали участь у підготовці та підвищенні кваліфікації вчителів німецької мови і викладачів. Було налагоджено контакти з усіма університетами, де викладалася німецька мова, та з великою кількістю шкіл.

Варто зазначити, що інтерес в Україні до німецької мови починаючи з 1991 р., значно зріс. Щоб підтвердити цей факт, Федеральний уряд виділив 300.000 німецьких марок в рамках програми «Українські вчителі російської мови стануть вчителями німецької» з тим, щоб 18 українських вчителів російської мови отримали кваліфікацію вчителів німецької мови для України. Цьому слугує угода, підписана в червні 1993 р., про регулярне направлення німецькомовних вчителів у освітні заклади України.

Для вчителів і викладачів німецької мови і літератури було організовано низку заходів, спрямованих на підвищення кваліфікації, розширення знань про новітні методики викладання мови та літератури. Так, українські вчителі мали можливість вирушити у «Педагогічну подорож» німецькими навчальними закладами (травень 2000 р.). Вони відвідали Міністерство культури землі Гессен, університет м. Майнц, навчальний семінар для вчителів (підвищення кваліфікації HELP), школи у Франкфурті та видавництва [4].

У свою чергу, в середній спеціалізованій школі № 40 м. Києва з ініціативи заступника начальника освіти Мюнхена Ю. Лахнера було відкрито зразковий кабінет німецької мови. Завдяки допомозі друзів з Мюнхена, з якими вчителі цієї школи співпрацювали ще з 1995 р., кабінет було оснащено найсучаснішою аудіо- та відеоапаратурою, комп'ютери підключено до мережі Інтернет. Підручниками і посібниками школу забезпечував Гете-Інститут у м. Києві. Таким чином педагоги мали змогу користуватися передовими методиками викладання. Діти легко долали мовний бар'єр, знайомились з культурою, звичаями та побутом Німеччини. А щоб краще закріплювались знання, друзі з Баварії запрошували столичних школярів у гості до Німеччини [9].

Угоду про співпрацю між головним управлінням освіти Києва та управлінням освіти Мюнхена було підписано ще у 1989 р. Відтоді мюнхенські та київські педагоги обмінюються досвідом. Щороку групи вчителів німецької мови зі столичних спеціалізованих шкіл проходили методичну перепідготовку в Німеччині, а закордонні колеги приїздили в Україну. Так, заступник начальника освіти Мюнхена Ю. Лахнер зазначив: «Співпраця педагогів двох країн набула вже характеру неформального». А Е. Гайкен – Посол Німеччини в Україні – дякував на зустрічі нашим освітянам за популяризацію культури його держави.

Вже 9 листопада 1996 р. відбувся четвертий всеукраїнський з'їзд учителів німецької мови. Німецький культурний центр Гете-Інститут, Німецька служба академічного обміну та Центральне бюро закордонних шкіл зробили значний кадровий, фінансовий та матеріальний внесок для того, аби цей з'їзд відбувся.

На мовних курсах Гете-Інституту станом на 2000 р. за сучасною комунікативною та індивідуально спрямованою методикою навчалося вже 750 чол. Вони отримували знання для здобуття наступних сертифікатів, що визнані на міжнародному рівні: «Німецька мова як іноземна», «Центральний екзамен середнього ступеня», «Центральний екзамен вищого ступеня», а також сертифікат «Німецька мова для професії». Мовні курси, розраховані як на початківців, так і на вдосконалення знань німецької мови, проводилися під гаслом: «Вивчаючи німецьку мову – знайомимося з Німеччиною». Ці курси надзвичайно популярні в усьому світі. В Україні, записавшись на курси на початку 90-х рр., потрібно було чекати близько двох років на свою чергу (висока ціна не ставала на заваді тим, хто прагнув вчити мову з її носіями). Але бажаючих вивчати німецьку мову не ставало менше. Усі викладачі – висококваліфіковані фахівці і пройшли спеціальне стажування в Німеччині. Викладання проходило за сучасними методиками, розробленими Гете-Інститутом [4].

Програмний відділ організовував і спрямовував проведення різних культурних заходів (конференції, літні курси німецької мови, демонстрація кінофільмів, музичні концерти тощо). Було проведено кілька концертів органної музики, організовано ретроспективні покази маловідомих в Україні

кінофільмів німецьких режисерів-шестидесятників за участю відомої німецької актриси Р. Шнайдер.

Вагомою складовою співпраці була низка важливих і цікавих конференцій, колоквіумів, семінарів. Зокрема, на честь Д. Чижевського було організовано конференцію на тему: «Наука і культура між слов'янськими і німецькомовними світами як чинник оновлення Східної та Південно-Східної Європи», симпозіум, присвячений року Лютера, а також конференцію «Література після Чорнобиля: апокаліпсис чи дійсність?» Підготовлено до друку дослідження на тему: «Література та кіномистецтво у тоталітарних режимах» [4].

Перші кроки Гете-Інституту на українській землі можна вважати доволі успішними. Головним досягненням цього періоду було створення міцного працездатного колективу. Це дало змогу розширювати діяльність інституту. Звичайно, з самого початку роботи було зрозумілим, що одного представництва для такої держави, як Україна, замало. Виходячи з нагальних потреб, було відкрито читальні зали німецької книги у наукових бібліотеках великих культурних центрів, таких як Львів, Харків, Донецьк та Одеса. Всі, хто цікавиться німецькою культурою, могли позичати там книги, відеокасети та компакт-диски. Це, безумовно, розширило можливості взаємозближення і взаємопізнання обох культур.

Примітно, що в Україні суттєво зросли пропозиції книжкового ринку. Чималу роль тут відігравали новостворені видавництва, які пропонували справді широку палітру імен та тем, і зацікавлення до нових видань поступово зростало. Так, скажімо, форум видавців, який відбувався у Львові, щоразу збирав тисячі гостей. У 1997 р. на такому форумі вперше був представлений стенд Гете-Інституту, підготовлений спільно з Німецьким читальним залом, що у Львові. На цій зустрічі видавців побувала пані І. Клозе, представник Франкфуртського книжкового ярмарку (Frankfurter Messe GmbH). Тоді ж народилася ідея організувати в Україні виставку німецьких книжок із фонду Франкфуртського книжкового ярмарку «2000 німецьких книг» [10, с. 33]. До організації цієї акції долучилися партнери Франкфуртського книжкового ярмарку – це Гете-Інститут у Києві, його німецькі читальні зали у Львові та Харкові, Посольство Німеччини в Україні, Львівський книжковий форум, Українська асоціація видавців, Українська спілка бібліотекарів. На книжковій виставці «Німецькі сторінки», яку організував Франкфуртський книжковий ярмарок спільно з українськими партнерами у Львові, Києві та Харкові у 1998 р., було показано 2200 книжок, які після цього було передано українським бібліотекам у подарунок. Київській дитячій бібліотеці Гете-Інститут допомагав проводити курси підвищення кваліфікації для бібліотекарів і теж дарував літературу.

Варто зазначити, що 1999 рік у Київському Гете-Інституті був присвячений 250-літньому ювілею поета, ім'я якого носить цей заклад. Було розроблено велику і різнопланову програму святкування ювілею Й. В. Гете, а травень місяць оголошено «Місяцем Гете». У цей час тут відбувалися численні вечори декламації творів Гете, який є, напевно, найбільш відомим у

світі німецьким поетом. Крім того, проходили також конференції з питань, пов'язаних із життям та творчістю Гете. На велике «Свято Фауста» з музикою, перформансом, театральними сценками та відео-проекціями, якими завершився «Місяць Гете», зібралося багато киян, адже Гете-Інститут вже давно посів важливе місце в культурному житті столиці України. Хоча Гете сам по собі в Україні вже асоціюється з Німеччиною, однак керівник інституту Й. Еберт додав до назви закладу «німецький культурний центр». У такий спосіб він прагнув вказати на зростаючу кількість проектів у галузі культури й підкреслити, що йдеться не тільки про поета і німецьку мову, а що культурний заклад містить ще багато інших цікавих аспектів роботи.

Результатом одного з культурних проектів інституту стали гастролі диригента Й. Горінкі. Гете-Інститут у Києві продемонстрував фільми на тему «Фауст – влада спокуси», а також присвятив поетові численні концерти та вечори декламації його творів. Особливе зацікавлення викликала німецько-українська конференція «Роль національного поета», що відбулася в кінці травня 1999 р. На прикладі Гете і Шевченка вчені та інші представники інтелігенції з Німеччини й України обговорювали значення символічної постаті в суспільному житті, у тому числі й з урахуванням різних політичних аспектів. Експонати представили бібліотеки й архіви України. Оглядова виставка «Гете як універсальний геній» представила інформацію про життя поета.

Твори Гете перекладалися українською мовою ще за його життя. До ювілейного року Гете видатний український літературознавець Д. Затонський за підтримки київського представництва «Дойче Телеком» та Гете-Інституту видав німецько-українську антологію творів Гете. Тексти для книги «Гете 250» відбирали українські письменники, діячі театру, викладачі. 30 травня 1999 р. в Національному музеї літератури України відкрилася виставка під назвою «Гете у дзеркалі України». Вона була приурочена до 250-річчя з дня народження видатного німецького поета, драматурга, природознавця і державного діяча [4].

Творчість Гете – надбання всього людства. В Україні вона залишила глибокий слід, широке віддзеркалювання, нею захоплювався Т. Шевченко, твори перекладали українською мовою І. Франко, П. Гулак-Артемовський, П. Куліш, М. Рильський, М. Бажан, М. Лукаш, Г. Кочур, В. Стус. На церемонії відкриття виставки виступив посол ФРН в Україні Е. Гайкен, директор Гете-Інституту в Києві Й. Еберт, директор представництва «Дойче Телеком» Й. Пост. Перших відвідувачів виставки, на якій були представлені видання Гете німецькою, його переклади українською і російською мовами, чекав сюрприз: кожному з них було подаровано найновішу, видану напередодні збірку вибраних творів Й. В. Гете, в якій поруч з рядками німецькою були вміщені їхні переклади українською мовою.

На початку червня 2000 р. у Києво-Могилянській академії та на історичному факультеті Національного університету імені Тараса Шевченка відбулась німецько-українська конференція «Історичні пошуки ідентичності: німецько-український досвід». До участі у конференції Центр Європейських

гуманітарних досліджень Києво-Могилянської Академії та Гете-Інститут в Києві залучили двох видатних науковців – професора, доктора Ю. Шерер та професора, доктора Р. Козеллека. Наприкінці серпня 2000 р. у Львові проходив семінар «Мова і методика», метою якого було підвищення знання німецької мови, а також методики і дидактики викладання та низка інших важливих науково-практичних заходів.

Таким чином на прикладі діяльності Гете-Інституту в Україні ми маємо можливість переконатися в тому, що українсько-німецьке співробітництво в культурній площині розвивається по висхідній, набуває нових форм і значення.

Використані джерела та література:

1. Угода між Урядом України та Урядом Федеративної Республіки Німеччина про культурне співробітництво. – № 236 від 15 лютого 1993 року. – Арк. 1.
2. Солошенко В.В. Українсько-німецьке співробітництво в галузі освіти (90-ті роки XX століття). //Рідна школа. №10 – 2003. – С. 58-60.
3. Кудряченко А.І. Європейська політика Федеративної Республіки Німеччини (1970-1991) / НАН України, Інститут світової економіки і міжнародних відносин 1996.). – К.: Наукова думка, 1996. – 239 с.
4. Солошенко В.В. Українсько-німецькі відносини у 90-х роках XX століття. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.02. – Всесвітня історія. – Київський славістичний університет. – Київ, 2005. – 217 с.
5. Яцишин М.М. Українсько-німецькі культурні зв'язки кінця 80-х - *у* 90-ті роки XX століття – Луцьк: Вежа, 1999. – 204 с.
6. Макаревич М. Гете-Інститут у Києві – посланець німецької культури. //Політика і час. – 1996. – №12. – С. 50-52.
7. Гількес П. Роланд Пітш: німецький професор філософії у Києво-Могилянській академії //Німеччина. – 1997. – № 3. – С. 34.
8. Угода між Урядом України і Урядом Федеративної Республіки Німеччина про направлення німецьких викладачів у навчальні заклади України. – № 356 червень 1993 року. Арк. 1.
9. Калиникова Р. У школі № 40 розмовляють німецькою з мюнхенським акцентом //Хрещатик. – 1999. – № 83 (1654). – С. 3.
10. Пташник С. "2000 німецьких книг" в Україні // Німеччина. – 1998. – № 4. – С.33.

УДК 94 : 008 (4)

Вітер І. І.

РОЗВИТОК ВЧЕНЬ ПРО ЦИВІЛІЗАЦІЮ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ НАУЦІ

Проаналізовано зародження наукової категорії «цивілізація», показано її еволюцію в європейських наукових дослідженнях, виділено етапи її становлення. Досліджено особливості матеріалістичного та культурно-історичного підходів до дослідження теорії цивілізації, виявлено їх предмети досліджень. Обґрунтувано застосування цивілізаційної парадигми як інструменту пізнання історичного процесу.